

Kürtçeden Arapçaya Geçtiği Düşünülen Bazı Kelimeler ve Tahlilleri*

Hin Peyvên Bingeh Kurdî yên ku Derbasî Erebî Bûne û Şîroveya Wan

An Analysis of Selected Words Considered to Have Originated in Kurdish and Transferred into Arabic

Halis DEDE

<https://orcid.org/0000-0003-2388-5406> | halis.dede@usak.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Uşak, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/05es91y67>

Jêgir Citation Atf	Dede, H. (2025). Kürtçeden Arapçaya geçtiği düşünülen bazı kelimeler ve tahlilleri. <i>Artuklu Kurdology</i> (20) 45-66 https://doi.org/10.35859/artuklukurdology.1767975
Dîroka Şandinê Submission Date Geliş tarihi	19.08.2025
Dîroka Qebûlê Acceptance Date Kabul Tarihi	27.09.2025
Dîroka Weşandinê Publication Date Yayın tarihi	30.09.2025
Cureyê Gotarê Article Type Makale Türü	Gotara vekolinê Research article Araştırma makalesi
Hakemî Peer-Review Hakemlik	Cot Nenas – Du ji derve Double anonymized - Two External Çift Taraflı Kör Hakemlik – İki hakem
Beyana Etîk Ethical Statement Etik Beyanı	Hatîye beyankirin ku di pêkanîn û nivîsîna vê xebatê de hemû rêzikên zanistî û etik hatine şopandin û hemû çavkanî bi awayekî têkûz hatine referanskirin. Ragihandina Etîkê: jms@artuklu.edu.tr . <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i> Ethical notification: jms@artuklu.edu.tr Bu çalışma yapılırken ve yazılırken bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve kullanılan tüm kaynaklara uygun şekilde atıfta bulunulduğu beyan edilir. Etik Bildirim: jms@artuklu.edu.tr
Kontrola İntihalê Plagiarism Checks Benzerlik Kontrolü	Belê – İntihal.net Yes – İntihal.net Evet – İntihal.net
Nakokiyên Berjewendiyan Conflicts of Interest Çıkar Çatışması	Di gotarê de di navbera nivîskar û ti aliyên din nakokîya berjewendiyê tune ye. <i>There is no conflict of interest between the author and any parties in the article.</i> Yazar ile makalede yer alan taraflar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Alîkarîya Darayî Grant Support Maddî Destek	Nivîskar beyan dike ku wan wî ji bo vê vekolinê ti fonên derveyî wernegirtine. <i>The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.</i> Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul etmektedirler.
Mafê Telifê & Destûr Copyright & License Telif Hakkı & Lisanslama	Nivîskar li jer lîsansa CC BY-NC 4.0 mafê xwe yê li ser xebata xwe diparêzin. <i>Authors publishing in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.</i> Dergide yayın yapan yazarlar, CC BY-NC 4.0 kapsamında lisanslanan çalışmalarının telif haklarını saklı tutarlar.
Polîtîkaya Hişê Çêkirî AI Policy Yapay Zeka Politikası	Nivîskar beyan dîkin ku di nivîsîna gotarê de alîkarîya HÇ wernegirtiyê. <i>The author(s) declares that they have not used AI in producing this paper.</i> Yazar(lar) bu makalenin yazımı aşamasına YZ kullanmadıklarını beyan eder.

* Bu çalışma, “3. Bilsel International Korykos Scientific Researches And Innovation Congress” 07-08 September, 2024 - Mersin/Türkiye” sempozyumunda sunulan “Arapçaya Geçmiş Bazı Kürtçe Kelimeler ve Tahlilleri”

Agahiyên İndeksan

Indexing

Dizinleme Bilgisi

DOAJ, MLA, ErihPlus, Linguistic Bibliography, EBSCO, ProQuest

Kurte

Tiştêkî xwezayî û ji rêzê ye ku her zimanê ku li ser erdê pê tê peyivîn bi taybetî jî yên ku li derdora hevdu ne- bi zimanekî din re təkiliyê datîne û her yek ji wan tesîrê li yê din dike. Ziman bi vî hawayî berfireh dibin û dikemilin. Zimanê Erebi bi xwe ji vê təkiliyê bêpar nemaye. Yek ji wan zimanên ku Erebi pê re ketiye təkiliyê zimanê Kurdî ye. Ji bo ku hin herêmên ernîgariya ku Erebi lê tê axaftin bi Kurdî re yan cîran in yan jî di nav hevdu de ne tê gotin ku Erebi hin peyv ji Kurdî girtine. Ji ber ku di Erebi de tune ne peyvên Kurdî yên ku tîpên weke “p, j û g” di xwe de di hewînin piştî derbasî Erebi bûne li gor struktûra Erebi hatine guhertin. Hin peyvên ku tê bawerkirin ku ji Kurdî derbasî Erebi bûne: birêde/البريد, gizêr/الجزر, ce‘de-جادة, xencer / خنجر (xun-çır), teng/ضنك û gasin/gêsîn-البايسن. Di vê xebatê de hewl hate dayîn ku tesbîta hin peyvên ku tê bawerkirin ku ji Kurdî derbasî Erebi bûne bê kirin. Li ser raveka van peyvên hatiye sekinandin û wateya wan hatiye dayîn. Gotina *çavkaniyên* klasîk yên Erebi ku gotine, raveka filan peyvê ‘ecem/mu‘reb e, di hîlbijartina peyvên de li ber çavan hate girtin. Berawirda wan a Kurdî, taybetiya wan a struktûr û qalibê wan ê wateyî bi metodeke berawirdkirî hatiye analîzkirin. Bi saya vê metodê hatiye *şirovekirin* ku peyv li gor kîjan pîvanê ne ji Farisî û hwd lê belê ji Kurdî derbasî Erebi bûne. Bi vî awayî mîna keke berbiçav hatiye dayîn ji bo hevtêkiliya zimanan. Qest ji vê mînakê jî ew e ku gotin bi awayekî rast û durust bê watedarkirin û famkirin. Armanca vê yekê jî ew e ku hem di zimannasiyê de hem jî di xebatên wergeranê de nêrîneke baş bide mirov. Lêkolîn bi vî aliyê xwe tenê naxwaze alîkariya zimanê Erebi û belaxeta wî bike, di heman demê de dixwaze alîkariya beşên weke zanista zimanan ya berhevkirî û wergêranê jî bike. Tê bawerkirin ku tesbîta təkildariya di nava zimanan de û li gor vê təkiliyê daxuyandina guherînên di asta peyvên de hem di ferhangan de hem jî di hînkirina zimanê de bibe *çavkaniyek* referansî.

Peyvên Sereke: Zimanê Erebi û Belaxeta Wî, Ziman, Erebi, Kurdî, Têkilî

Xalên Sereke

Ji bo her zimanekî ku li erdê tê gotin, bi taybetî wan ku li nêzîkî hev in, təkiliya hev kirin, ser hev xebitandin û ji hev tê xebitandin, têbînîyekî xweş e.

Bikaranîna fireh a erebi û axaftina wê li herêmekî mezin, təkiliya wê bi zimanên cuda neçar û bêjî ye.

Lêkolînên vekirî diyar dikin ku çavkaniya hin peyvên ên lêkolînkirî pir wisa tê ku bi Kurdî be.

Bi encamê, nimûneyên ku di vê lêkolînê de hatine gotin, tenê nasnameyên peyvên bi tenê ne; ew her weha nîşaneyên rastî û sistematîk in ku təkiliya dîrokî ya di navbera Kurdî û Erebi de nîşan dide.

Abstract

It is a natural phenomenon for every language spoken on earth—especially those in close proximity—to come into contact, influence, and be influenced by other languages. In this way, languages complement and develop themselves. Arabic has also naturally been subject to such interaction, and one of the languages it has interacted with is Kurdish. Due to its geographical adjacency and intertwined use with Kurdish in certain regions, Arabic is said to have borrowed some words from it. In adopting these words, Arabic replaced certain letters not present in its own phonetic system, such as p, j, and g, thereby adapting them to its linguistic structure. Some of the words reported to have entered Arabic include: birêde (البريد), gizêr (الجزر), ce‘de (جادة), xencer (خنجر, “xun-çır”), teng (ضنك), and

gasin / gêsın (الْبَاسِنُ). This study seeks to identify certain Kurdish words thought to have been incorporated into Arabic, examine their roots, and present their meanings. In doing so, it aims to provide a concrete example of linguistic interaction, enabling expressions to be interpreted and understood more accurately. The purpose is to offer a valuable approach not only for linguistics but also for translation studies. In this respect, the research aims to make a noteworthy contribution not only to the field of Arabic Language and Rhetoric but also to comparative linguistics and translation studies. In this respect, the research aims to make a noteworthy contribution not only to the field of Arabic Language and Rhetoric but also to comparative linguistics and translation studies. Identifying cross-linguistic influences and demonstrating the changes such contact brings about at the lexical level is expected to serve as a significant reference for both lexicographical work and language teaching.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Language, Arabic, Kurdish, Interaction

Highlights

It is a natural phenomenon for every language spoken on earth, especially those in proximity to another, to come into contact, to influence, and to be influenced by it.

The widespread use of Arabic and its being spoken across a vast geography has made its interaction with different languages inevitable.

The analyses clearly demonstrate that the origin of some of the examined words is highly likely to be Kurdish.

In conclusion, the examples discussed in this study are not merely isolated word identifications; they also serve as concrete and systematic indicators of the historical interaction between Kurdish and Arabic.

Öz

Yeryüzünde konuşulan her dilin, özellikle çevresinde bulunan bir diğer dille etkileşime girmesi, onu etkilemesi ve ondan etkilenmesi tabii bir durumdur. Bu şekilde diller kendilerini tamamlar ve gelişirler. Arapça da doğal olarak bu etkileşime tabi olmuş ve etkileşimde bulunduğu dillerden biri Kürtçe olmuştur. Arapça bulunduğu coğrafyanın bazı bölgelerinde Kürtçeye iç içe ve komşu olması hasebiyle ondan bazı sözcükler aldığı ifade edilmiştir. Bu sözcüklerin bazılarını, bünyesinde bulunmayan p, j ve g gibi harflerini değiştirmiş ve kendi dil yapısına uygun hale getirmiştir. Arapçaya geçtiği ifade edilen sözcüklerden bazıları: birêde/الْبَرِيدِ, gizêr-الْجَزْرُ, ce‘de-جادة, xencer / خنجر (xun-çır), teng/تنك ve gasin/gêsın-الْبَاسِنُ kelimeleridir. Bu çalışmada Arapçaya geçtiği düşünülen bazı Kürtçe kelimeler tespit edilmeye çalışılmış, bunların kökleri incelenmiş ve manaları sunulmuştur. Kelimeler seçilirken özellikle klasik Arapça kaynaklarda ‘acem/mu‘arreb kökenli olarak gösterilen sözcükler dikkate alınmış; bunların Kürtçedeki karşılıkları, yapısal özellikleri ve anlam boyutları karşılaştırmalı bir yöntemle analiz edilmiştir. Bu yöntem sayesinde, hangi ölçütlere göre bir kelimenin Farsça vb. dillerden değil de Kürtçeden Arapçaya geçmiş olabileceği değerlendirilmiştir. Böylece diller arasındaki etkileşimin somut bir örneği verilerek ifadelerin doğru bir şekilde anlamlandırılması ve anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun, hem dilbilim hem de çeviri çalışmaları açısından iyi bir yaklaşım ortaya koyacağı hedeflenmiştir. Araştırma, bu yönüyle yalnızca Arap Dili ve Belâgati açısından değil, aynı zamanda karşılaştırmalı dilbilim ve çeviri bilim alanları açısından da dikkate değer bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Diller arası etkileşimin tespiti ve bu etkileşimin kelime düzeyinde ne gibi değişikliklere yol açtığı gösterilmesinin, hem sözlüklere hem de dil öğretimine yönelik çalışmalarda önemli bir referans kaynağı niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Dil, Arapça, Kürtçe, Etkileşim.

Öne Çıkanlar

Yeryüzünde konuşulan her dilin, özellikle çevresinde bulunan bir diğer dille etkileşime girmesi, onu etkilemesi ve ondan etkilenmesi tabii bir durumdur.

Arapçanın yaygın bir kullanım alanına sahip olması ve geniş bir coğrafyada konuşulması, farklı dillerle etkileşim içinde bulunmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Yapılan incelemeler açıkça ortaya koymaktadır ki, incelenen bazı sözcüklerin kökeni kuvvetle muhtemel olarak Kürtçedir.

Bu çalışmada ele alınan örnekler yalnızca münferit kelime tespitlerinden ibaret değildir; aynı zamanda Kürtçe ile Arapça arasındaki tarihî etkileşimin somut ve sistematik göstergeleridir.

Giriş

İnsanoğlu, başkalarıyla iletişim halinde olan sosyal bir varlık olarak yaratılmıştır. Bunun gereği olarak insanlar, birbirleriyle bağlantı kurmaktadır. Her bir bireyin ortak ve özel nitelikleri vardır. Yaşanılan şehir, bölge veya ülke bazında düşünüldüğünde özellikle farklılıklar ve özel hususiyetler söz konusu olmaktadır. Bu farklılıklar karşısında sağlıklı bir iletişim kurabilmenin en etkili aracı olan dil devreye girmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de geçen *وَ مِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّوَانِكُمْ* "O'nun kanıtlarından biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Kuşkusuz bunda bilenler için ibretler vardır." (*Rûm, 30/22*) ayeti, insanoğlunun sahip olduğu dil ve renk farklılığına işaret ederken, *يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ* "Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık, Allah katında en değerli olanınız O'na itaatsizlikten en fazla sakınmanızdır. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir, her şeyden haberdardır." (*Hucurât, 49/13*) ayeti de tanışıp iletişim kurma halinde olmaya işaret etmiştir.

Bu çerçevede, sosyal bir varlık olan insanın kullandığı dil de sürekli bir iletişim ve etkileşim süreci içindedir. Arap dili, geniş bir coğrafyada kullanılmakta olup, Suriye ve Irak gibi bölgelerde hem aynı çevrede hem de komşu coğrafyalarda konuşulan dillerle etkileşim içindedir. Bu yakınlık ve iç içe geçmişlik, doğal olarak diller arasında kaynaşmaya yol açmış ve bazı kelimelerin karşılıklı olarak alınmasına vesile olmuştur.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, akla gelebilecek herhangi bir varlık için bir, birkaç ve bazen çok sayıda kelimeye/kavrama sahip olan Arapçanın bu özelliğiyle son derece geniş ve zengin bir dil olmasına rağmen başka dillerden niçin kelime aldığıdır. Buna Arapçanın, sadece isim bazında sınırlı sayıda müfred kelime aldığı cevabı verilmiştir. Bunların ekseriyeti de camid (türevi olmayan) olan *خَزْ* *ipek*, *دِيَا* *ipek elbise*, *إِسْتَبْرَقْ* *parlak atlastan yapılmış elbise*, *پَنْزَهْرِي* *panzehir*, *هر درده دره دره* *ilac* ve *فَالْوَدَجْ* *bal* ve *undan yapılan bir tatlı* gibi isimler olup Persler ve Romalılar gibi başka milletlerde bulunan nesnelere adları olduğu söylenmiştir (el-Cundi, 1982, s. 10/14).

Arapçanın etkileşimde bulunduğu dillerden biri de Kürtçedir. Çünkü bu iki dilin mensupları tarih boyunca dinî, kültürel ve coğrafi bağlar kurmuşlardır. Özellikle Türkiye'nin doğu ve güneydoğusu, İran'ın batı ve kuzeybatısı, Suriye ve Irak'ın kuzeyi gibi bölgelerde yoğun olarak yaşayan Kürtlerin konuştuğu (Akbaş, 2019, s. 115) Kürtçeden Arapçaya bazı kelimeler geçmiştir.

Bu çalışmada, Kürtlerin coğrafi konumuna ve Kürtçe hakkında genel bilgilere yer verildikten sonra Arapçaya geçmiş olan Kürtçenin Kurmancî lehçesine ait bazı kelimeler tespit edilip incelenmiş ve sistematik biçimde sunulmuştur. Kürtçenin diğer lehçeleri çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Meselenin daha iyi kavranabilmesi amacıyla aşağıda Kürtçe üzerine bazı genel bilgiler sunulacak, ardından asıl konuya geçilecektir.

Kürtçe, dünyada yaklaşık 40 milyon kişinin konuştuğu, Hint-Avrupa dil ailesinin İranî koluna bağlı bir dildir.¹ Kendi içerisinde Kurmancî, Goranî, Lurî ve Kelhûrî diye dört ana kola ayrılmıştır (Adak, 2019, ss. 131-132). Bunlardan en yaygını Kurmancî olup Türkiye, İran'ın kuzeybatısı, Ermenistan, Irak'ın kuzeyi ve Suriye'de konuşulmaktadır. Goranî/Soranî² Irak ve İran'ın orta-güney bölgelerinde;

1 Hint-Avrupa dilleri Asya ve Avrupa olmak üzere iki ana kola ayrılır. Avrupa kolu Cermen (İngilizce, Almanca, İskandinav dilleri), Roman (Fransızca, İspanyolca, İtalyanca vb.) ve Slav (Rusça, Bulgarca, Lehçe vb.) dillerinden oluşur; ayrıca Yunanca, Arnavutça, Litvanca ve Keltçe de bu gruba dâhildir. Asya kolunu ise Hint-İran dilleri oluşturur. Hint kolunda Sanskritçe, Urduca, Hintçe, Bengalce gibi diller; İran kolunda ise Eski Farsça'dan türeyen Farsça, Avestaca, Peştuca, Osetçe ve Kürtçe yer alır. İranî diller kuzey, batı, güney ve doğu olmak üzere dört gruba ayrılır; Kürtçe kuzey-batı, Farsça ise güney-batı grubuna dâhildir. Bk. (Ciwan, 1992, s. 17)

2 Günümüzde Kürtçe lehçeleri genellikle şu şekilde sınıflandırılmaktadır: Yukarı Kurmancî, Aşağı Kurmancî (So-

Lurî, güney İran ve kısmen Irak'ta; Kelhûrî ise Irak ve İran Kürdistanı'nın güneyinde kullanılmaktadır. (E. C. Bedir Han & Lescot, 1990, s. 1; Selîm, 2013, s. 56).

Kürtçenin bu tasnifi ilk kez Şeref Han'ın (ö. 1012/1603-1604) 1597³ tarihli **Şerefnâme**'sinde yapılmış ve modern dilbilimsel sınıflamalarla büyük ölçüde örtüşmüştür. Ancak dikkat çekici bazı farklılıklar da mevcuttur. Modern dil sınıflamalarında genellikle üç ana kol (Kurmançça, Goranca-Zazaca ve Lurca) şeklinde yapılmıştır (Adak, 2019, s. 132). Şeref Han Kelhûrca'yı ayrı bir dal olarak göstermiştir. Ayrıca onun Yukarı Kurmançça ve Aşağı Kurmançça ayrımı günümüzde Kuzey Kurmançça (Kurmançî) ve Soranca biçiminde adlandırılmıştır.⁴ Şeref Han, Zazaca'yı doğrudan belirtmese de Goranca ile birlikte ele alması, modern sınıflamalarla uyumludur. Bu çeşitlilik, Kürt dilinin tarihî ve sosyolengüistik yapısını anlamada önemli bir bakış açısı sunmaktadır (Adak, 2019, s. 132, 1971, s. 22).

Bu tasnifin, Kürt dilinin tarihi, kültürel ve sosyolengüistik bağlamını anlamada büyük katkı sağladığı açıktır. Kürtçenin çok kollu yapısı, zengin bir dilsel ve kültürel çeşitliliği yansıtırken, tarihî kaynakların bu çeşitliliği nasıl ele aldığını görmek, modern çalışmalara kıymetli bir perspektif sunmaktadır.

1. Kürtçenin Dil Yapısı ve Komşu Dillerle Etkileşimi

Kürtçe, hem çekimli hem de bükümlü dillerin özelliklerini bir araya getiren bir yapıya sahiptir. Ön ek ve son eklerle çekimlenmesi onu çekimli, kök değişimleri ise bükümlü bir dil kılar.

Kelimeler ön ekler ve son eklerle çekimlenir. Fiiller şahıs, zaman, kip ve olumsuzluk ekleriyle değişir: dixwîne (okuyor), naxwîne (okumuyor). Hatın (gelmek) fiili geçmiş zamanda hatim, hatî, hat biçimlerinde çekimlenir. Geniş zamanı ise, bê (gelirim), bêy (gelirsin), bê (gelir), bê (gelirler) şeklindedir (Badıllı, 1965, ss. 4-5). İsim çekimleri: Belirginlik, iyelik, erillik-dişilik ve hâl ekleriyle isimler çekimlenir. Örneğin, malâ min (evim: burada "mal" ev demektir ve dışı/müennes), malê min (malım: burada "mal" eşya, mal-mülk demektir ve erildir. Verilen örneklerden anlaşıldığı üzere genelde isme bitişen "â" eki müennes, "ê" eki ise müzekker içindir) (Badıllı, 1965, s. 21; K. A. Bedir Han, 1986, s. 17).

rani), Goranî (Hewremanî), Kirmanckî (Dimilî) ve Lorî. Bazı araştırmacılar, Kirmanckî ile Goranî lehçelerini tek bir lehçe kabul ederek sayıyı dörde indirmektedir. Ancak Sami Tan'a göre bu yaklaşım isabetli değildir. Çünkü Kirmanckî ile Goranî, birbirleriyle bağlantılı olmakla birlikte ayrı lehçelerdir ve Kürtçenin en eski lehçeleri arasında görülmektedir. Benzer şekilde, Kurmanciya Jorîn (Yukarı Kurmançî) ile Kurmanciya Jêrîn (Aşağı Kurmançî) de birbiriyle ilişkili lehçelerdir; ancak Yukarı Kurmançî tarihî bakımdan daha eskiye gitmektedir. Soranî olarak da adlandırılan Kurmanciya Jêrîn ise araştırmacılar tarafından Kürtçenin en yeni lehçesi olarak değerlendirilmektedir (Tan, 2011, ss. 28-29). Diğer bazı yaklaşımlar için bk. (Kaya vd., 2001, ss. 13-16). Öte yandan, Tarih Vakfı tarafından hazırlanmış olan Ortaöğretim Kürt Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı'nda Soranî lehçesine ilişkin şu bilgilere yer verilmektedir: Soranî, Merkezi Kürdistan'da konuşulan bir Kurmançî lehçesidir. Zaman zaman "Güney Kürtçesi" olarak da adlandırılan bu lehçe, Irak ve İran'daki Kürtlerin büyük çoğunluğu tarafından kullanılmaktadır (Çakar vd., 2010, s. 29).

- 3 Kitapın yazılmış olduğu bu tarih hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'ndeki "Kürtler" maddesinde 1594, internet sitelerinin bazı bilgilendirme yazılarında 1596 tarihi verilmiştir. Bk. [https://fa.wikifeqh.ir/%D8%B4%D8%B1%D9%81%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87%E2%80%8C_\(%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8\)](https://fa.wikifeqh.ir/%D8%B4%D8%B1%D9%81%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87%E2%80%8C_(%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8)) (15.01. 2025).
- 4 Kürtçe lehçeleri içinde en geniş yayılım alanına sahip olan Kurmançça, Urmiye Gölü'nden başlayarak İran-Irak sınırı, Zap ve Dicle havzası, Aras Nehri, Kars, Erzurum, Muş, Bitlis ve Güneydoğu Toroslar boyunca uzanan geniş bir bölgede konuşulmaktadır. Türkiye'de Diyarbakır, Siirt, Adıyaman, Malatya, Maraş, Hatay gibi illerde; Suriye'de Afrin'de; ayrıca Tunceli, Elazığ, Bingöl ve Sivas'ın bazı yörelerinde yaygındır. Bunun yanı sıra Lübnan, Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan ve diğer Orta Asya ülkelerinde yaşayan Kürtler ile Horasan, Konya ve Ankara Kürtlerinin bir kısmı da Kurmançça konuşmaktadır. Bk. (Civan, 1992, s. 26)

Bazı fiiller ve isimler kök değişimine uğrar. Örneğin, hatin (gelmek) fiilinin geçmiş zamanda hat şeklinde büküldüğü görülmektedir (K. A. Bedir Han, 1986, ss. 44-46). İsimlerde ise çoğul yapımı noktasında bazı isimler, kökte değişim yaşayarak çoğul yapılabilmektedir. Örneğin, xwişk (kız kardeş), xwişkên (kız kardeşler) (K. A. Bedir Han, 1986, s. 19). Ya da “bav” (baba) kelimesinin çoğulu olan “bavan”ın, cümle içinde “bavên min” (babalarım) şeklinde kullanılması, bükümlülüğe örnek teşkil etmektedir (Badıllı, 1965, s. 28; Çapar, 2017, s. 8).

Kürtçede hâl, çokluk ve cinsiyet ekleri oldukça çeşitlidir. Örneğin hâl ekleri: -ê, -î, -a gibi eklerle belirtilik hâli veya dolaylı hâl ifade edilmektedir. Çokluk ekleri: -an, -ên gibi ekler çoğul yapımı için kullanılır. Erillik ve dişilik (müzekker-müennes) ekleri genel olarak erkekler için -ê, kadınlar için -a kullanılmaktadır. Örneğin Hevalê min: *erkek arkadaşım*, hevala min: *kız arkadaşım* demektir (K. A. Bedir Han, 1986, s. 16; Yonat, 2020, ss. 235-240).

Kürtçe, çoğunlukla özne-nesne-yüklem sırasını takip eden bir dildir. Ancak bu temel yapı, bükümlülük ve çekimlilik ile desteklenerek daha esnek bir yapıya dönüşebilmektedir. Örneğin, Ez kitêbekê dixwînim (Bir kitap okuyorum) cümlesinde: “Ez” (ben): özne, “kitêb-ekê” (bir kitap): nesne ve “dixwînim” (okuyorum): yüklem (E. C. Bedir Han & Lescot, 1990, ss. 324-326).

Bu özellikler, Kürtçenin Hint-Avrupa dil ailesindeki diğer dillerle olan benzerliklerini de açıkça göstermektedir. Nitekim Kürtçe, eklemeli yapısı bakımından Farsçayla benzerlikler arz ederken, bükümlü yönleriyle de Almanca ve İngilizce gibi Batı dilleriyle ortak noktalar taşımaktadır. Bu durum, Kürtçenin hem doğu hem de batı dilleriyle yapısal açıdan ilişki kurabilen zengin bir dil olduğunu ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte Kürtçe tarihsel süreç içerisinde farklı dillerin etkisine açık olmuş ve özellikle komşu dillerle yoğun bir etkileşim yaşamıştır. Bu etkilerin başında Farsça gelmektedir. Aynı dil ailesine mensup olmaları ve tarih boyunca aynı coğrafyaları paylaşmaları, Kürtçenin Farsçadan etkilenmesini kolaylaştırmıştır. Bunun yanı sıra Kürtçenin güçlü etkileşim alanlarından biri de Arapçadır. İslam’ın kabulüyle birlikte Arapçanın Kürtçe üzerindeki etkisi giderek artmış, bu etkileşim hem fasih (klasik) hem de ‘ammice (yerel ağızlar) düzeyinde kendini göstermiştir. Özellikle iki husus dikkat çekicidir: Kürtçenin, birkaç istisna dışında, yazı dili olarak Arami alfabesini (Arap Alfabesini) benimsemesi ve gündelik kullanımda çok sayıda Arapça kökenli kelimenin Kürtçeye girmesi (Selim, 2013, s. 61).

Türkçenin etkisi ise daha çok coğrafi faktörlere bağlıdır. Türkiye sınırları içerisinde, özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde Kürtlerin Türklerle iç içe yaşaması, iki dil arasında karşılıklı sözcük alışverişini teşvik etmiştir (Yonat, 2023, ss. 56-60). Dolayısıyla Kürtçe, tarih boyunca Farsça, Arapça ve Türkçeye kurduğu bu yoğun temaslar sayesinde söz varlığını zenginleştirmiş ve bölgesel dillerle güçlü bağlar geliştirmiştir.

Kürtçenin, yukarıda da ifade edildiği üzere, tarih boyunca farklı dillerden etkilendiği bir gerçektir. Ancak bu etkileşim tek taraflı olmamış, Kürtçe de çevresindeki bazı dillere, özellikle de aynı coğrafyada yoğun olarak kullanılan dillere etki etmiştir. Bu dillerin başında Arapça gelmektedir. Arapça, zengin söz varlığı ve köklü dil geleneğiyle bilirse de tarih boyunca komşu dillerle etkileşim halinde olmuş ve onlardan çeşitli kelimeler ödünç almıştır. Bu durum, Arapçanın statüsünü zayıflatmamış, aksine farklı kültürlerle kurduğu temasların bir göstergesi olmuştur.

Bu bağlamda Arapçanın etkilendiği dillerden biri de Kürtçedir. Özellikle Kürtlerin Araplarla aynı bölgelerde, yüzyıllar boyunca iç içe yaşamaları, günlük hayatta kelime alışverişini kaçınılmaz hale getirmiştir. Yapılan araştırmalar, Arapçanın Kürtçeden özellikle isim kategorisinde bazı kelimeler ödünç aldığını göstermektedir. Bu etkileşimin boyutlarını ve örneklerini ortaya koymak amacıyla, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu sözcüklerin ayrıntılı bir incelemesi yapılmıştır. Böylece

Kürtçe-Arapça etkileşiminin çift yönlü karakteri daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

2. Arapçaya Geçmiş Bazı Kürtçe Kelimeler

Burada Arapçaya geçmiş bazı kelimelerin köken olarak Kürtçeden geldiği/gelmiş olabileceği üzerinde durulmuş, bu kelimeler tespit edilip analiz edilmiş ve Latin harfler esas alınarak alfabetik sıraya göre sunulmaya çalışılmıştır.

2.1. Başok- باشق (Atmaca, şahin, doğan kuşu)

Bu kelime, Kürtçede başok veya başoke biçiminde kullanılmakta ve atmaca, şahin, doğan kuşu vb. anlamlara gelmektedir (İzoli, 1992, s. 44). Arapçada باشق şeklinde yazılan ve kuş ismi anlamına gelen bu kelimenin, Kürtçedeki başok sözcüğünden türediği öne sürülmüştür (İlyâs, 2021c). *Kitâbu'l-'Ayn*'da “باشق” kelimesinin mu'arreb olup Farsçadan geldiği ve *küçük doğan kuşu* anlamında olduğu belirtilmiştir (el-Ferâhîdî, t.y., s. 5/46). Benzer şekilde, *Kitabu'l-elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-mu'arreb* ve *el-Mufassal fi'l-elfâzi'l-fârisiyyeti'l-mu'arreb* fi'şî'ri'l-câhili ve'l-Kur'âni'l-Kerîm ve'l-hadisi'n-Nebevî ve'ş-şî'ri'l-Emevî adlı eserlerde de bunun “باشقه” kelimesinden türediği ve Farsça kökenli olduğu ifade edilmiştir (el-Müneccid, 1978, s. 38; Şîr, 1908, s. 16). Öte yandan, Cevâlîkî'nin (ö. 540/1145) *el-Mu'arreb* adlı eserinin muhakkiki, kelimenin aslında modern Farsçada “باشه” ve Pehlevîcede “باشك” harfi esreli olarak da okunmuştur olduğunu, ayrıca “باشق” şeklinde farklı bir lügatın da bulunduğunu vurgulamıştır (el-Cevâlîkî, 1990, s. 181). *el-Muhkem ve'l-muhîtu'l-'a'zam* ve *Lisanu'l-Arab* gibi sözlüklerde ise bu kelimenin başka bir dilden (mu'arreb) Arapçaya geçtiği belirtilmiş ancak kökeni hakkında net bir bilgi verilmemiştir (İbn Manzûr, 1414, s. 10/21; İbn Sîde, 1421, s. 6/174; İzoli, 1992, s. 44). Ayrıca, kelimenin farklı okunuşları da bulunmaktadır. Nitekim ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs*'ta bu kelimenin “باشق” ve “باشق” gibi çeşitli şekillerde geçtiğini belirtmiştir (ez-Zebîdî, 1358, s. 81/25).

Arap müelliflerin, Kürtçenin resmi bir devlet dili olmamasından dolayı (Kürtçeyi iyi derecede bilmemeleri, Pehlevicenin orta Farsça olduğu varsayımı vb. sebepler de sayılabilir), Hint-Avrupa dil ailesinin İrani koluna ait kelimeleri genellikle Farsçaya nispet ettikleri görülmektedir. Bu nedenle, söz konusu kelimeyi de doğrudan Farsçaya ait saymış olabilirler. Ancak, kelimenin kökünü oluşturan ب-ش-ق harflerinin hem Kürtçede hem de Arapçada bulunması, kelimenin Kürtçeden geçmiş olma ihtimalini bizim açımızdan daha güçlü kılmaktadır.

2.2. Benc/Beng- بئج (Yabani haşhaş, uyuşturucu bir ot)

Benc (بئج), beş dişli veya beş yapraklı çiçekleri olan uyuşturucu özelliğe sahip bir bitkinin adıdır. Bu kökün bir türevi olan pênç (بئنج) kelimesi, Kürtçede beş anlamındadır ve söz konusu bitkinin beş çiçeğe sahip olmasından ötürü bu ismi aldığı ifade edilmiştir (<http://www.welateme.net/cand> (10.11.2024); (Anter, 1967, s. 15)). Arapçada da uyuşturucu bir ot anlamında kullanılmıştır. Halil b. Ahmed (ö. 175/791) *Kitâbu'l-'Ayn*'da bu kelimenin muarreb (Arapçaya uyarlanmış/geçmiş kelime) olduğunu ve bir tür ilaç anlamına geldiğini ifade ederken, İbn Fâris (ö. 395/1004) *Mu'cemu makâyisi'l-luğa*'da bunun aslının nereden geldiğini bilmediğini söylemiştir (el-Ferâhîdî, t.y., s. 6/153; İbn Fâris, 1979, s. 1/306). İbn Sîde (ö. 458/1066), bunun bir tür bitki olduğunu belirtmiş ve el-Fârisî'nin (ö. 377/987) bu bitkinin nebiz yapımında kullanıldığını veya nebizi güçlendirdiğini söylediğini aktarmıştır (İbn Sîde, 1421, s. 7/468).

Bazı Kürtçe sözlüklerde “benc” kelimesinin yabani haşhaş, “beng” kelimesinin ise haşhaş gibi içilen uyuşturucu bir ot anlamına geldiği ve bazı bölgelerde doğrudan haşhaş anlamında kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, “kêş” kelimesiyle birlikte kullanıldığında “haşhaş tiryakisi”, “kêşan” kelimesiyle

birlikte kullanıldığında ise “haşhaş çekmek” anlamına geldiği ifade edilmiştir (İzoli, 1992, ss. 49-50).

Kitabu'l-elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-mu'arrabe'de bu kelimeyle ilgili şu ifadeler kullanılmıştır: “Benc, uyuşturucu etkisi olan ve hissi gideren bir bitkidir. “Bank” kelimesinin Arapçalaştırılmış hâlidir ve Türkçede “bak/بک” olarak geçer. “Binc” kelimesi ise “bunk” kelimesinin Arapçalaştırılmış şeklidir. Bu da “bē” kelimesinin küçültme hali olup “temel” ve “asıl” anlamına gelir.” (Şîr, 1908, s. 27). Bu ifadeler de göz önüne alındığında, kelimenin Kürtçeden geçmiş olma ihtimali oldukça güçlüdür.

2.3. Bez/Bezi-n/Bezandin/Beza-البَزْبَا (Hızlı olmak, seri yürümek)

Kürtçede bu kelimenin kökü bez-bezin-bezandin şeklindedir ve *koşu, yarış, acele etmek, koşturmak* anlamlarına gelmektedir (İzoli, 1992, s. 59). Ayrıca bazdan: *koşmak* anlamına gelen bileşik bir fiildir. Bunun şimdiki zaman fiili: baz dide *koşuyor* şeklindedir (Paşa, 1978, s. 25). Bezîn çûn mala xwe: *koşup evlerine gittiler* demektir (İzoli, 1992, s. 59). Bir deyim ifade olarak “bi lez û bez” *çabuk, hızlı, hızlıca ve acilen* (E. C. Bedir Han & Lescot, 1990, s. 261) anlamındaki kullanım gibi bu kökten pek çok örnek vermek mümkündür.

Arapçada kullanılan البَزْبَا ve البَزَاب kelimelerinin söz konusu bu kökten alındığı ifade edilmiştir (İlyâs, 2021c). Bu bağlamda بَزْبَا *yolculukta çevik genç* anlamındadır. البَزَابْ ifadeleri de *yürüyüşünde hızlı olan, seri olan kişi, hafif yapılı ve hareketli adam* demektir (İbn Dureyd, 1987, s. 1/175; İbn Sîde, 1421, s. 9/16). Kelimelerin kökleri ve yapısı göz önüne alındığında Arapçadaki bu kelimenin söz konusu Kürtçe kökten gelme olasılığı kuvvetle muhtemel görünmektedir.

2.4. Birêde-البَرِيد (Yolda, gönderilen, posta)

Bu kelime, Kürtçede üç bileşenden oluşan birleşik bir kelimedir: Bi-rê-de. “Bi” ön eki, e, a, ile, le, la gibi anlamlara gelir (İzoli, 1992, ss. 62-63). “Rê” kelimesi yol (İzoli, 1992, s. 358), “de” eki ise de, da, den, dan anlamlarını taşır (İzoli, 1992, s. 108). Bu nedenle kelime, *yolda, gönderilen* veya *postacılar aracılığıyla gelen mektup* anlamına gelmektedir. Arapçadaki بَرِيد (berîd) kelimesinin, yani *posta, posta hayvanlarıyla yolculuk eden ulak (haberci) ve bir yerden gönderilen iletilerin tümü* (el-Ferâhîdî, t.y., s. 8/29) anlamına gelen sözcüğün, bu Kürtçe ifadeden türediği ileri sürülmüştür <http://www.welateme.net/cand/modules.php?name=News&file=article&sid=8274> (09.10.2024).

İbn Dureyd (ö. 321/933), *Cemheretu'l-luğa*'da bu kelimenin Arapça olduğunu ifade etmiştir (İbn Dureyd, 1987, s. 1/295). *Mefâtihu'l-'ulûm*'da ise şu ifadeler yer almıştır: “البَرِيد kelimesi Farsça kökenlidir ve aslı “بَرِيدَةُ الدَّبِّ” yani kuyruğu kesilmiş anlamındadır. Bunun nedeni, posta hayvanlarının kuyruğunun kesilmiş olmasıdır. Kelime Arapçalaştırılıp sadeleştirilmiş ve bu nedenle katıra “berîd”, onu süren ulaka da “berîd” denmiştir. Ayrıca, her iki fersah mesafede bir posta istasyonu kurulduğundan, bu mesafe de “berîd” olarak adlandırılmıştır.” (el-Hârizmî, t.y., s. 89). *Mu' cemu luğati'l-fukahâ*'da da bu kelimenin muarreb olduğu ifade edilmiştir. *Lisânu'l-Arab* gibi bazı sözlüklerde ise bu kelimenin Farsça kökenli olduğu kaydedilmiştir (İbn Manzûr, 1414, s. 3/86). *Kitabu'l-elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-mu'arrabe*'de ise şu ifadeler yer verilmiştir: “Kelimenin kökeninin Farsça olduğu ve “بُرْدَن” (götürmek, taşımak) fiilinden türediği söylenmiştir. Ancak, kelimenin Rumca kökenli (veredus) olduğu ve “بَرِيد” (posta hayvanı) anlamına geldiği de ileri sürülmüştür. Ben burada, Rumca kökenini Farsça kökene tercih ediyorum.” (Şîr, 1908, s. 18).

Arapça sözlüklerde ve eserlerde geçen bu ifadelerle bakıldığında, aralarında bir bütünlük olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, Farsça kökenli olduğu iddia edilen kelimeyle söz konusu kelime arasında, anlam bakımından az da olsa bir farklılığın bulunduğu açıktır. Bu sebeplerden ötürü,

Bu kelime hakkında çeşitli kaynaklarda farklı tanımlamalar yer almıştır: *Kitâbu'l-Ayn*'da: “الباسنة”, kalın (sert) bir torba olarak tanımlanmıştır (el-Ferâhîdî, t.y., s. 7/272). *Tehzîbu'l-luġa*'da: “الباسنة”, keten liflerinden yapılan ve mümkün olduğunca kalın bir torba olarak geçmektedir. Bazı kişiler bunu hemzeli olarak telaffuz etmiştir. el-Farrâ ise bunu, içine yiyecek konulan dikilmiş bir örtü olarak açıklamış ve çoğulunun “الباسن” olduğunu belirtmiştir (el-Ezherî, t.y., s. 13/11). *Lisânu'l-Arab*'da ise “الباسنة: zanaatkârların aletleri için kullanılan bir isim olarak geçmekte olup, bu kelimenin tamamen Arapça kökenli olmadığı ifade edilmiştir (İbn Manzûr, 1414, s. 13/52). Bazı Arapça sözlüklerde, bu kelimenin Arapça kökenli olmadığı belirtilmiştir (ez-Zebîdî, 1358, s. 34/256; Rîdâ, 1958, s. 1/296). Ayrıca, İbn Abbas'tan aktarılan «نَزَلَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنَ الْجَنَّةِ بِالْبَاسِنَةِ» (Âdem aleyhisselâm cennetten saban demiriyle indi) şeklindeki rivayette geçen “bâsine” kelimesinin, çiftçilerin kullandığı tarım aletlerini, özellikle de saban demirini veya sikkesini ifade ettiği belirtilmiştir (İbnu'l-Esîr, 1979, s. 1/129). Bu ifadeler muvacehesinde *el-Mu'arreb* adlı eserinin muhakkiki de kelime hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “Onun kökenine ulaşamadım. Ancak Yunancada “باسنوس” (Basanos), kuyumcunun bileği taşı anlamına gelir. Yunanca sözlükte bu kelimenin doğu kökenli olduğu belirtilmektedir. Farsçada ise “اُپسان” (Apsân), üzerine veya onunla bileme işlemi yapılan şey anlamına gelir.” (el-Cevâlikî, 1990, ss. 211-212).

Arapça eserlerde geçen bu ifadeler incelendiğinde, kelimenin kökeninin belirsiz olması nedeniyle net bir anlamının da verilemediği görülmektedir. Bu durum, kelimenin kullanıldığı cümlenin anlamının da tam olarak ortaya çıkmamasına yol açmaktadır. Buradan da bir kelimenin kökeninin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Eğer kelimenin Kürtçedeki kökeni bilinmiş olsaydı, muhtemelen ifadelere daha güzel ve iyi anlamlar verilebilirdi.

2.7. Gizêr-الْجَزْرُ (Havuç)

“Gizêr” kelimesi Kürtçede *havuç* anlamına gelir (İzoli, 1992, s. 172). Bazı sözlüklerde bu kelimenin telaffuzu “gêzer” olarak da kaydedilmiştir (Anter, 1967, s. 56). Kelimenin kökeninin, “gîya/geya” (ot, bitki) ve “zer” (sarı) hecelerinden oluştuğu, yani *sarı ot* veya *sarı bitki* anlamına geldiği; zamanla değişime uğrayarak “gizêr” formunu aldığı öne sürülmüştür (İlyâs, 2021f). Ayrıca, Arapçada *yenilebilir bir bitki* veya *aroma* anlamında kullanılan جَزْر veya جَزْر (Ebû Ali el-Kâlî, 1975, s. 655) kelimesinin Kürtçedeki bu sözcükten geçtiği belirtilmiştir. *Tâcu'l-arûs* adlı eserde bu kelimenin muarreb (Arapçalaştırılmış) olduğu kaydedilmiştir; İbn Dureyd'in bu sözcüğü Arapça kabul etmediği (İbn Dureyd, 1987, s. 1/455) ve Ebû Hanîfe'nin (ö. ۱۶۷/۱۵۰) ise kelimenin kökeninin Farsça olduğunu ifade ettiği aktarılmıştır (ez-Zebîdî, 1358, s. 10/415).

Burada özellikle vurgulanması gereken önemli bir nokta, Arapların Mezopotamya ve İran'dan dillerine giren tüm kelimeleri doğrudan “Farsça” olarak nitelendirme eğilimindedir. Bu durum, Arap dilbilimcilerinin ve sözlük yazarlarının, bu bölgelerden gelen sözcüklerin kökenini ayrıntılı bir şekilde araştırmadan, genel bir kategori içinde değerlendirme alışkanlığından kaynaklanmaktadır. Oysa Mezopotamya ve İran, tarih boyunca birçok farklı halkın ve dilin iç içe geçtiği, zengin bir

- پ **harfi**, genellikle ہharfiyle ve bazen de هharfiyle telaffuz edilmiştir.

- چ **harfi** چ, ش veya صharflerinden biriyle değiştirilerek okunmuştur.

- ژ **harfi**, جharfiyle karşılanmıştır.

- گ **harfi**, genellikle گharfiyle, bazen ise ک veya قharflerinden biriyle çevrilmiştir. Bk. (el-Müneccid, 1978, ss. 35-36)

Ancak, bunlar genel kurallar olup bazı kelimelerde farklı dönüşümler de gerçekleşmiştir. Örneğin, إيوان kelimesinin ايوآن şeklinde telaffuz edilmesi gibi özel durumlar da mevcuttur. Burada کاسن kelimesinin باسن olarak telaffuz edilmesi de muhtemelen bu genel kurallara uymayan istisnai örneklerden biridir.

kültürel ve dilsel çeşitliliğe sahip bölgelerdir. Dolayısıyla, bu coğrafyadan Arapçaya geçen kelimeler sadece Farsça kökenli olmayıp, Kürtçe, Süryanice, Akadca gibi farklı dillerden de alınmış olabilir. Ancak Arapça kaynaklarda genellikle bu ayırım yapılmaksızın, söz konusu kelimeler topluca “Farsça” olarak etiketlenmiştir (İlyâs, 2021f).

2.8. Gurbiz-الْجُرْبِيز (Becerikli, güçlü, kurnaz)

Gurbiz kelimesi Kürtçede *güçlü, aktif, dinç, sabırlı ve metanetli* gibi anlamlara gelmektedir (Gewranî, t.y., s. 221). *Kitâbu'l-Ayn* başta olmak üzere birçok Arapça sözlükte ise bu kelime جُرْبِيز şeklinde *hilekâr ve aldatıcı* gibi anlamlarda kullanılmıştır. Ayrıca, söz konusu sözlüklerde bu kelimenin “دخيل” (yabancı, Arapça olmayan) olduğu belirtilmiştir (el-Ferâhîdî, t.y., s. 6/203). Diğer bazı sözlüklerde الْقُرْبِيز (el-Cevherî, 1376, s. 3/867) ve bazılarında da الْكُرْبِيز şeklinde verilmiştir (el-Fîrûzâbâdî, 2005, s. 505). el-Cevâlîkî, *el-Mu'arreb* adlı eserinde bu kelimenin (قُرْبِيز) Arapçalaştırılmış (mu'arreb) bir sözcük olduğunu belirtmiş ve asıl kökeninin Farsça ve Nabatîcede كُرْبِيز olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu eserin muhakkiki, “Nabatîcede” ifadesinin müellif tarafından sonradan eklendiğini belirtmiş (el-Cevâlîkî, 1990, s. 498) ve ayrıca bu kelimenin (ج maddesinde de جُرْبِيز olarak verilmiştir) buradan Süryaniceye گُورْبِيزا şeklinde geçtiğini kaydetmiştir (el-Cevâlîkî, 1990, s. 235).

Bu kelimenin Kürtçe kökenli olduğu ve modern Kürtçe sözlüklerde de yer aldığı görülmektedir. Kelimenin Kürtçede çeşitli türevleri ve kullanım biçimleri vardır ki bunlar: gurbiz (hilekâr, becerikli), gurbizî (beceriklilik, kurnazlık) (Gewranî, t.y., s. 221), gurbizîbû (hilekâr olmak), gurbizîbûn (becerikli ya da kurnaz olma hali), gurbizîbûyî (birinin hilekâr ya da becerikli olduğu durum), gurbizîkirin (becerikli ya da kurnaz davranmak) şeklindedir. Görüldüğü üzere Arapçadaki kelimenin telaffuzu Kürtçedeki kelimeyle neredeyse aynıdır; tek fark, Kürtçedeki “g” harfinin Arapçada “ج” olarak kullanılmasıdır. Bu da Arapçada “g” sesinin bulunmayışından kaynaklanmaktadır. Bu benzerlik, kelimenin Kürtçeden Arapçaya geçtiğini düşündürmektedir. Aynı zamanda kelimenin bir parçası olan “gur” kısmı Kürtçede *kurt* anlamındadır. Bu da onun *hile, tuzak ve güç* olan anlamını takviye etmektedir (İlyâs, 2021c).

2.9. Gûre/gore-الْجَوْرَب (Çorap)

Kürtçede: Gor (گُور): *Mezar, bir şeyin içerisine konulduğu yer* anlamına gelir (Paşa, 1978, s. 111). Pê/pî (پي) de *ayak* demektir (Paşa, 1978, s. 274). Bu iki kelimenin birleşimiyle, *ayakları kaplayan* veya *içine alan bir giysi* anlamını vermektedir. Halk arasında bu, kısaltılarak Gore (گُورَه) şeklinde ifade edilmektedir. Bu ifade, *ayak için kap/çorap* anlamını taşır ve Arapçadaki جَوْرَب kelimesinin buradan türediğine dair bir ipucu sunmaktadır. جَوْرَب kelimesinin Kürtçe kökenli olduğuna dair güçlü bir bağlama işaret eden bu açıklama oldukça anlamlı görünmektedir. Bu bağlamda جَوْرَب kelimesinin Kürtçeden Arapçaya geçmiş olabileceği ve zamanla Arapçada yerleşik bir kullanım haline geldiği düşünülebilir (İlyâs, 2021d).

جَوْرَب kelimesinin kökeni Farsçada (گُورَب) ve Süryanicede ise (كُورَبَا) şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Süryanicedeki (كُورَبَا) kelimesinin anlamı, *adamın mezarı* ya da *ayağın mezarı* şeklindedir. Çünkü (گُور) kelimesi *mezar*, (بَا) ise *ayak* anlamındadır. Türkçede جُورَاب (çorap), Kürtçede ise گُورَه (çorap) olduğu ve Farsçadan söz konusu bu dillere geçtiği ifade edilmiştir (‘Arîşî, 1425, s. 461; Şîr, 1908, s. 48).

Sîbeveyhi (ö. ۷۹۶/۱۸۰), Farsça olan (گُورَب) kelimesindeki g harfinin Arapçada cim harfiyle değiştirilerek kelimenin Arapçalaştırılmasını şöyle açıklamıştır: “Kef ile cim arasındaki harf (yani g harfi), mahreç açısından cim harfine yakın olduğu için, bu harf cim harfine dönüştürülmüştür. Çünkü

g harfi, Arapçanın seslerinden biri değildir ve bu nedenle değiştirilmesi gerekmiştir. el-Curbuz (الجُرْبُز), el-âcur (الأَجْر), el-cewrab (الجَوْرَب) gibi kelimeler buna örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca g harfi kaf harfine de yakın olduğu için bazen kaf harfiyle değiştirilmiştir. Bazı kişiler ise bunu كُرْبُز şeklinde kullanmışlardır.” (Sibeveyhi, 1988, s. 4/305) Burada vurgulanması gereken bir nokta, Sibeveyhi'nin bu kelimeleri Farsça olarak değerlendirmiş olduğudur. Bu nedenle, جَوْرَب kelimesinin kökeninin de Farsçadan geçtiği görüşüne sahiptir. İbn Dureyd ve el-Cevâlikî, bu kelimenin Farsça kökenli olduğunu belirtmişler ve Arapçada yaygın şekilde kullanılması nedeniyle neredeyse Arapçanın bir parçası haline geldiğini ifade etmişlerdir (el-Cevâlikî, 1990, s. 243; İbn Dureyd, 1987, s. 2/1175).

İmam Suyûtî (ö. ١٥٠٥/٩١١) ise bu konuda şunları ifade etmiştir: “Kıyasî/sabit olan değişim, Arap alfabesinde bulunmayan harflerin yerine yapılan değişimdir. Örneğin, كَرْبَج kelimesindeki kef harfi, cim ile kef arasındaki bir harf (yani g harfi) yerine kullanılmıştır. Bu g harfi, kef ya da kaf harfiyle değiştirilerek كَرْبَج veya كَرْبَج şeklinde kullanılmıştır. Benzer şekilde, جَوْرَب kelimesinde olduğu gibi, bu g harfi cim harfiyle değiştirilmiştir.” (es-Suyûtî, 1998, s. 1/216).

Arapların burada kef harfini cim harfine çevirmelerine izin veren nedenlerden biri, yabancı dillerden alınan kelimelerde değişime uğrayan 10 harften 5'inin sıklıkla değiştirilmesidir. Bunlar kef, cim, kaf, be ve fe harfleridir. Ayrıca, kef ve cim harflerinin çıkış yerleri birbirine oldukça yakındır. Kef harfi dilin biraz arka kısmından, damağın üst kısmına yakın bir yerden çıkar. Cim harfi ise dilin ortasından, damağın ortasına yakın bir yerden çıkar ('Arîşî, 1425, ss. 461-462). Bu nedenle, el-Cevâlikî şöyle demiştir: “Onlar kendi alfabelerinde bulunmayan harfleri, çıkış yerlerine en yakın olan harflerle değiştirirler. Ancak bazen uzak olanları da değiştirdikleri olur.” (el-Cevâlikî, 1990, s. 94).

Netice itibariyle جَوْرَب kelimesi, Farsçada halk arasında “cürab” (جُرَاب) olarak bilinmektedir. Türkçede de aynı şekilde “çorap” olarak kullanılır. Kürtçede bu kelime “gûre/gore” (كُورَه), Süryanicede ise günlük dilde “darec” (الدَّارَج) şeklindedir ('Arîşî, 1425, s. 462). Bununla birlikte, kelimenin kökeni dikkate alındığında, tarafımızca bunun Kürtçeden Arapçaya geçmiş olduğu kanaati oluşmuştur. Çünkü Farsçadaki kelimenin kök harfleri cim, ra ve be olup, benzerlik açısından Kürtçedekine nazaran daha sınırlı bir yakınlık göstermektedir.

2.10. Gûz/goz/gwiz-الجَوْز (Ceviz)

“Gûz” kelimesi Kürtçede *ceviz* ve *ceviz ağacı* anlamına gelir; ayrıca “goz” veya “gwiz” şeklinde de telaffuz edilebilir. Cümle içinde “gûza pûç di sere yekî de şikestin/şikîn” (kabak birinin başına/başında patlamak) (Farqînî, 2005, ss. 736-737), “gûzê Hindê” (Hint cevizi) ve “kakilê gûzê” (cevizin içi) gibi kullanımları mevcuttur (Ciwan, 1992, s. 178; İzoli, 1992, s. 181; Paşa, 1978, s. 114). Arapçada kullanılan “جَوْز” kelimesinin buradan türediği düşünülmektedir (İlyâs, 2021c). Arapçada “g” harfi bulunmadığı için kelime alınırken bu harf “cim” harfine dönüştürülmüştür. Arapça sözlüklerde Arap kelamı ve şiirinde kullanılan bu kelimenin Farsçadan alındığı ve müfredinin جَوْز olduğu ifade edilmiştir (el-Cevâlikî, 1990, s. 238; el-Ferâhîdî, t.y., s. 6/164; İbn Dureyd, 1987, s. 1/473; İbn Sîde, 1421, s. 7/523; Şîr, 1908, s. 48).

Bu kelimede olduğu gibi Farsçada bulunan bazı ifadeler, aynıysa Kürtçede de kullanılmaktadır. Ancak Kürtçenin resmi bir hüviyete sahip olmaması ve dolayısıyla kitabi olarak bilinmemesi hasebiyle söz konusu kelimelerin ona değil de Farsçaya nispet edilmiş olma ihtimali söz konusudur.

2.11. Jinziyan-جِنْزِيَان وَبِنْزِيَان (Zararlı, kötü kadın)

Bu kelime, “jin” ve “ziyan” olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Kürtçede “jin” kelimesi

kadın ve evli kadın, “ziyan” ise *zarar, kayıp, faydasız veya kötü* anlamlarına gelmektedir (Anter, 1967, s. 68; İzoli, 1992, s. 217).

Arapçada *امْرَأَةٌ شَنِيطِيَانٌ وَبَنْطِيَانٌ* ifadesi *kötü ahlaklı kadın* anlamında kullanılmıştır. *Kitabu'l-elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-mu'arrabe*'de: “شَنِيطِيَانٌ بَنْطِيَانٌ” ifadesi, *kötü huylu, bağırıp çağıran kadın* anlamına geldiği ve *kötülüğün ve zararın aslı* anlamına gelen “بُنُ زِيَانٌ” ifadesinden muarreb olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca “الشَنِيطِيَانُ” ifadesinin, kalıplaşmış bu yapının içinde öne alınarak kullanılan bir kelime olduğu söylenmiştir (Şîr, 1908, s. 28). *Tehzibu'l-luğa*'da ise aynı anlamda *امْرَأَةٌ شَنِيطِيَانٌ عَنِيطِيَانٌ* şeklinde geçmiştir (el-Ezherî, t.y., s. 11/310).

Bu cümlede yer alan *شَنِيطِيَانٌ* ve *بَنْطِيَانٌ* kelimelerinin, Kürtçedeki bu kalıp ifadede türediği ve Arapçaya geçtiği ileri sürülmüştür (<http://www.welateme.net/cand/modules.php?name=News&file=article&sid=8274>) (25.10.2024). Kelimenin aslı ve kök harfleri incelendiğinde, bu ifadenin söz konusu Kürtçe kalıptan gelmiş olma ihtimali tarafımızca daha güçlü görünmektedir.

2.12. Pirzax-الْبِرْزَخُ (Berzah, iki şeyi birbirinden ayıran engel, perde)

Bu kelime Kürtçede iki parçadan müteşekkildir. Bunlar *pir* ve *zax* kelimeleridir. *Pir* kelimesi *köprü* anlamındadır (İzoli, 1992, s. 323) ve *zax* kelimesi de *hat, çizgi* anlamlarına gelmektedir (Paşa, 1978, s. 386). Bu iki sözcüğün birleşiminden oluşan “pirzax” kelimesi, *engelleyici köprü* veya *ayırcı çizgi* gibi anlamlar taşımaktadır. Ayrıca bu birleşik yapının, *sınırdaki yer* anlamına geldiği; yani Cennet ile Cehennem'in sınırlarını ifade ettiği de söylenmiştir. Bunun şaşırtıcı olmadığı belirtilir, çünkü Kürdistan bölgesinin, dünyadaki en eski ve köklü tek tanrılı dinlerin beşiği olduğu vurgulanmaktadır (İlyâs, 2021b).

Arapça kaynaklarda genel olarak iki şey arasında bulunan durum/şey anlamında olduğu belirtilmiştir. Bu noktada *Kitabu'l-Ayn*'da *berzahın*, iki varlık ya da olgu arasındaki ara hâli veya sınır mekânı ifade ettiği belirtilmiştir. Bu nedenle, ölü kimse *berzah* hâlidir; zira dünya ile ahiret arasında bir konumda bulunmaktadır. İman *berzahları*, şüphe ile kesin bilgi (yakîn) arasındaki geçiş evreleri olarak tanımlanır. Yine *berzah*, mahlûkatın yok oluşunun ardından dünya ile ahiret arasında kalan zaman dilimini de ifade eder. Gölge ile güneş arasındaki sınır da *berzah* olarak adlandırılır. Ayrıca, *berzahın* Cennet ile Cehennem arasındaki boşluk veya geçiş alanı olduğu da ifade edilmiştir (el-Ferâhîdî, t.y., s. 4/338). *Kitabu'l-elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-mu'arrabe* adlı eserde de *بِرْزَخٌ* kelimesinin, *iki şey arasındaki engel* ya da *sınır* anlamında olduğu, aynı zamanda, dünya ile ahiret arasındaki zamanı -yani ölüm ile yeniden diriliş (ba's) arasındaki dönemi- ifade ettiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, ölen kimse *berzaha* girmiş sayılır. Kelimenin, *ağıt ve ağlama* anlamına gelen *بِرْزَخٌ* (perjek) kelimesinden Arapçaya geçtiği aktarılmıştır. Bir diğer görüşe göre ise *üzerine ağlanılan ve feryat edilen şey* anlamındaki *بِرْزَخٌ* (berzah) anlamında olduğu ifade edilmiştir (Şîr, 1908, s. 19). *Keşşâfu'l-İstîlâhâti'l-funûn ve 'l-ulûm* adlı eserde de bunun kökenin farsça olduğu belirtilmiştir (Tehânevî, 1996, s. 1/322).

Kur'an'ı Kerim'de “O, birbirine kavuşmak üzere iki denizi salıverdi, (Ama) aralarında bir engel vardır; birbirlerine karışmazlar.” (Rahmân, 55/19-20) ayetinde engel anlamında kullanılmıştır. “Nihayet onlardan birine ölüm gelip çatınca, “Rabbim! Beni geri gönder de, geride bıraktığım dünyada iyi işler yapayım” der. Hayır! Onun söylediği bu söz boş laftan ibarettir. Önlerinde, yeniden diriltilecekleri güne kadar bir *berzah* vardır.” (Mü'minûn, 23/99-100) ayetinde ise Kur'an Yolu tefsirinde şöyle bir yorum yapılmıştır: “...berzah, İslâmî gelenekteki yaygın anlamıyla insanın dünya hayatına geri dönüşünü engelleyen ölüm olayı ve sonrasındır. Kabir hayatı da denen bu dönem ölümle başlayıp yeniden dirilme vaktine kadar sürecektir. Berzah kelimesi, iki defa üflenecek olan iki sür arasında geçecek süre olarak da açıklanmıştır...” (Karaman vd., 2020, s. 4/45).

Sonuç olarak, Arapça kaynaklarda bu kelimenin mu'arreb olduğu belirtilmekte, bazı kaynaklarda ise Farsçadan geçtiği ifade edilmektedir. Ancak bu aktarımın kesinliği ve etimolojik temeli ayrıntılı biçimde ortaya konulmadığı için, kanaatimizce -çalışmanın başında da ifade edildiği üzere- bu kelimenin Kürtçeden geçmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

2.13. Piçe/Piçûk/Biçûk-البُحُّ (Küçük, yavru)

البُحُّ kelimesi, Arapçada kuş, güvercin veya karganın yavrusu anlamında kullanılmıştır (el-Ezherî, t.y., s. 15/363; Rıdâ, 1958, s. 1/239). Nitekim Hz. Ali'ye (r.a.) nispet edilen «مَنْ يُطْعِ اللَّهُ يَغْرُهُ كَمَا يَغْرُ الْغُرَابُ» *Kim Allah'a (cc) itaat ederse, Allah ona (bilgiyi) karganın yavrusunu beslediği (ağzına besini lokma lokma koyduğu) gibi aktarır* ifadesinde karga yavrusu anlamında kullanılmıştır (İbnu'l-Esîr, 1979, s. 3/357).

Kürtçede piç: *küçük, küçük miktar*; piçek: *biraz, bir miktar*; piçe: *biraz*; piçûk: *küçük, ufak*; piçûkbûn: *küçülmek, ufak olmak, ufalmak* ve piçûk dîtin: *küçük görmek, hor görmek* anlamındadır (İzoli, 1992, ss. 321-322). Arapçadaki البُحُّ kelimesinin, Kürtçede herhangi bir şeyin küçüğü ya da yavrusu anlamına gelen piçe/piçûk (Anter, 1967, s. 105) kelimesinden türemiş olabileceği düşünülmektedir (İlyâs, 2021b). İbn Dureyd, bu kelimenin Arapların *güvercin yavrusu* anlamında olduğunu iddia ettiklerini, ancak kendisinin bunun doğru olup olmadığını bilmediğini söylemiştir (İbn Manzûr, 1414, s. 2/210; İbn Sîde, 1421, s. 7/227). *Kitabu'l-elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-mu'arrabe* adlı eserde, söz konusu kelimenin پَچَه (paçe) kökünden mu'arreb olduğu; ayrıca Kürtçede *her şeyin küçüğü/yavrusu* anlamında kullanılan پَچُوك (piçûk) kelimesinin de bu kökten türediği ifade edilmiştir (Şîr, 1908, s. 27).

Bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, söz konusu kelimenin Kürtçeden gelmiş olma ihtimali tarafımızca daha güçlü bir olasılık olarak görülmektedir.

2.14. Şeşreng-الشَّطْرَنْج (Altı renk/satranç)

Bu kelime, Kürtçede iki ayrı ögeden meydana gelmektedir: “şeş” ve “reng”. “Şeş” kelimesi *altı*, “reng” ise *renk, durum, form, şekil* anlamlarına gelmektedir (İzoli, 1992, s. 355). Bir araya geldiklerinde “altı renk” anlamını oluştururlar. Bu ifadenin satranç oyununa isim olarak verilmesiyle ilgili olarak, oyundaki şah, vezir, at, fil, kale ve piyon olmak üzere altı farklı taşın bulunması ile bağlantılı olduğu ileri sürülmüştür (<http://www.welateme.net/cand/modules.php?name=News&file=article&sid=8274>) (19.10.2024). Kürtçede satranç oyununu ifade etmek için yaygın olarak “kişik” terimi kullanılmaktadır. Bu doğrultuda, “kişikbaz” satranç oyuncusunu, “kişikbazî” ise satranç oyunculuğunu tanımlamaktadır (Farqînî, 2005, s. 1033). Öte yandan, bazı sözlüklerde bu oyun için “setrenc” (Paşa, 1978, s. 314), “sedrenc”, “şetrenc” (Farqînî, 2005, ss. 1640, 1760) ifadelerine de yer verildiği görülmektedir.

Bu kelime, Arapçaya شَطْرَنْج biçiminde geçmiştir (İlyâs, 2021a). *el-Muhkem ve'l-muhîtu'l-a'zam* adlı eserde, شَطْرَنْج kelimesinin Farsçadan Arapçaya geçmiş muarreb bir kelime olduğu belirtilmiş; ayrıca İbn Cinnî'nin (ö. ۱۰۰۲/۳۹۲), bu kelimedeki ش harfinin esreli olarak okunmasının (şitranc) daha uygun olduğunu ifade ettiği aktarılmıştır. Zira bu telaffuz, kelimeyi “cirdahl” veznine koyacaktır (İbn Sîde, 1421, s. 7/599). el-Cevâlîkî de *el-Muarreb* adlı eserinde bu kelimenin Farsçadan muarreb olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca *el-Muarreb*'in muhakkiki bu madde kapsamında şunları kaydetmiştir: “es-Seğânî şöyle demiştir: “Kelime zaman zaman س harfiyle de söylenmiştir.” Bu varyant, *el-Kâmûs* müellifi ile el-Hafâcî tarafından da zikredilmiştir. İlginçtir ki es-Seğânî, bu kelimeyi Arapça kabul etmiş ve ya “الشَّطْرَانِجَة” (zekâ, kurnazlık) kökünden ya da “التَّسْطِير” (sadır satır yazmak, düzenlemek) fiilinden türettiğini söylemiştir; çünkü satırlar hâlinde düzenlenmekte ve dikkatle hazırlanıp planlanmaktadır. *el-Kâmûs* müellifi de bu görüşü benimsemiştir. el-Hafâcî ise şu açıklamayı yapmıştır: “Onun Arapça

olduğu ve *المُشَاظَرَة* kelimesinden (paylaşmak, karşılıklı oynamak) türediği de söylenmiştir; ancak doğru olan onun mu‘arreb (başka dilden geçmiş) bir kelime olduğudur.” Kelimenin kökeniyle ilgili farklı görüşler de zikredilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. *صَدْرَتِكَ*: “Yüz hile” anlamına gelir; burada kastedilen, çok sayıda taktik veya stratejidir.

2. *شُدْرَتِكَ*: “Onunla meşgul olanın emeği boşa gider” anlamındadır. Eddey Şîr, kelimeyi bu şekilde yazmış, ancak bu ciddi bir hatadır; zira “رَنَك” renk, “رَنَج” ise keder anlamına gelir.

3. *شَطْرَتِكَ*: “Yorgunluğun kıyısı” anlamına gelir.

4. *شَتْرَتِكَ*: “Altı renk” anlamındadır; çünkü satrançta altı farklı taş türü bulunmaktadır. Bu yorumu da Eddey Şîr nakletmiştir. Abdurrahîm ise şöyle demiştir: “Burada kastedilen muhtemelen “شَشْرَتِكَ” (altı renk)’dir. Zira “شتر” kelimesi “deve” anlamına gelir.”

Kelime Farsça kökenlidir. Aslında yeni Farsçada *شَتْرَتِكَ*, Pehlevicede ise *catrang* olarak geçer. Sanskritçedeki karşılığı ise *çaturanga* (*caturaṅga*) olup, “dört parçalı /dört bölümlü” anlamına gelir. Bu terim, Hint ordusunun dört unsurunu -süvariler, filler, savaş arabaları ve piyadeler- ifade etmek için kullanılır” (el-Cevâlîkî, 1990, ss. 414-416).

Eddey Şîr, yukarıda aktarılan görüşlere ek olarak meşhur satranç oyununun İranlılar tarafından icat edildiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, alternatif bir rivayete göre, oyunun Hindistanlı bir düşünür tarafından icat edilip kendi hükümdarı Yelbib’e sunulduğu, daha sonra İranlıların bu oyunu Hindistan’dan aldıkları aktarılmaktadır. Oyunun, Hintli bilge Dâhîr’e veya onun oğluna ait olduğu yönünde bir görüş daha bulunmaktadır. Bir diğer rivayete göre ise satranç, Sâsânî hükümdarı Enûşîrvân döneminde icat edilmiştir. Eddey Şîr’e göre bu kelime Farsçadan Yunancaya, Türkçeye, Kürtçeye, Ermeniceye ve Avrupa dillerine geçmiştir.

Burada özellikle vurgulanması gereken bir husus, *el-Muarreb*’in muhakkikinin Addey Şîr’e atfettiği “شتر” kelimesinin “deve” anlamındaki yorumunun hatalı olduğudur. Zira Addey Şîr, eserinde bu kelimenin Hintçede “düşman” anlamına geldiğini belirtmiş; ifadenin bütün olarak ise “düşmanın hilesi” veya “planlı yürüyüşü” anlamına geldiğini söylemiştir (Şîr, 1908, ss. 100-101). Ayrıca, aktarılan bu ifadelerden de açıkça anlaşılacağı üzere, söz konusu kelimenin Kürtçeden geçmiş olma ihtimali, kanaatimizce oldukça güçlüdür.

2.15. Xiyar-الخيار (Salatalık)

“Xiyar” kelimesi Kürtçede *salatalık*, *hıyar* anlamındadır. “Xiyar a gir hê di bin têrê de ye” *işin cılkı sonra çıkar* ve “xiyar a şidandî/teze” *badem gibi/taze ve gevrek salatalık* anlamındadır (Farqînî, 2005, s. 2024). Bazı Kürtçe sözlüklerde xeyar şeklinde kaydedilmiştir (Anter, 1967, s. 152). Bu kelimenin, “xwê” (tuz) ve “yar” (sevgili, âşık) hecelerinden oluştuğu ve bu iki unsurun birleşimiyle “tuz dostu” ya da “tuzu seven” anlamının ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu yoruma göre, salatalık tuzla birlikte güzelleşir ve onu sever. Nitekim heceler ayrı ayrı ele alındığında biri “tuz”, diğeri “sevgili” anlamına gelmektedir. Ayrıca, Arapçada kullanılan *الخيار* kelimesinin de bu kökten türediği ileri sürülmüştür (İlyâs, 2021f).

Kelimenin Arapçaya buradan geçmiş olması tarafımızca da oldukça muhtemel görülmektedir. Nitekim Arapçada *خ-ي-ر* kökü oldukça geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Ancak salatalık anlamındaki kullanımına bakıldığında, *الخيار* kelimesinin Arapça kökenli olmadığı ifade edilmiştir. Bu duruma bazı Arapça sözlüklerde de yer verilmektedir. Örneğin el-Cevherî (ö. ۱۰۰۹/۴۰۰’den önce), *es-Sihâh* adlı

eserinde “الخيار” (kesra ile) kelimesinin salatalık ve kabak anlamlarına geldiğini belirtmiştir. Ancak el-Fenârî (ö. ١٤٣١/٨٣٤), bu kelimenin Arapçaya özgü (mevzûn) bir kelime olmadığını vurgulamış; el-Cevherî de aynı şekilde kelimenin Arapça kökenli olmadığını açıkça ifade etmiştir. Birden fazla araştırmacının görüşüne göre, bu kelimenin salatalık veya kabağa benzer bir bitki türünü ifade etmesi daha yüksek bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir (el-Cevherî, 1376, s. 2/651; ez-Zebîdî, 1358, s. 11/243).

Bu çerçevede, kelimenin ilgili Kürtçe kökten geçmiş olabileceği yönündeki ihtimal, dikkate değer ve güçlü bir olasılık olarak öne çıkmaktadır.

Yukarıda verilen kelimelerin yanı sıra tarafımızca Kürtçe sözlüklerde tam manası tespit edilmediği için detaylıca ele alınmayan: **berxwede/berxweday**-برخداة/برخداي (iyi giyimli, güzel giyimli, kendine çok özen gösteren kadın), **ewpaş**-وبش/أوباش (halkın sefilleri/pislikleri ve onların karışımları), **pingan**-فنجان (fincan) (İlyâs, 2021b), **têr/rê/hat**-تُرّهات (têr: tok, dolu, dolgun ve çok gibi anlamlara gelir. Örneğin Wan têre bi çemên xwe: Van, ırmaklarıyla doludur/Van'ın ırmakları çoktur demektir. rê: yol ve hat: geldi anlamındadır. Arapçası ise dallanıp budaklanan yan yollarda yürümek anlamındadır. Daha sonra bu anlamından alınıp doğru yoldan çıkmak ve kötü yollara sapmak anlamında kullanılmıştır.), **ce'de**-جَادَّة (yol, cadde) (Geniş bilgi için bk. (Paşa, 1978, s. 41)), **gader**-جُوْدَر/جُوْدَر (yaban ineği, yaban inek yavrusu) (İlyâs, 2021c), **nerm-qez/nerm-kej**-نمرق/نمارق/نرمق (ipekten yapılmış yumuşak, lüks ve rahat kanepeler, yatak veya yastık), **zerab/zêrab**-زَرَابِي (değerli halılar, altın ipliklerle işlenmiş yumuşak kilimler) (İlyâs, 2021d), **hevrîşim**-إِبْرِشِم (ipek, ipekten yapılan giysi (İlyâs, 2021d; Paşa, 1978, s. 119), bazı Arapça sözlüklerde kapalı bir ifadeyle bunun دَخِيل ve مُعَرَّب olduğu, bazılarında ise açık bir şekilde Farsçadaki اِبْرِشِم kelimesinden geldiği ifade edilmiştir (İbrâhîm, 2002, s. 26). Bu kelimenin Kürtçeden geçtiği iddia edilse de, kanaatimizce Arapçaya Farsçadan geçmiş olma ihtimali daha yüksektir; çünkü Farsçadaki اِبْرِشِم kelimesiyle olan benzerliği daha fazladır.), **mizrab(miz-rê-ab)**/مِزْرَاب (Bir evin çatısında biriken yağmurun duvarlardan uzağa, yere dökülmesini sağlamak için evin tepesine yerleştirilen demir boru veya benzeri malzeme) (İlyâs, 2021d; Ömer, 2008, s. 2/979), **xencer**-خَنْجَر (hançer, bıçak demektir (el-Cevherî, 1376, s. 2/651; İzoli, 1992, s. 444). Bunun Kürtçedeki aslının xun “kan” ve çir “yırtık, yarı, yırtmak” hecelerinden oluştuğu ifade edilmiştir. Bu kelime Arapça sözlüklerde yabancı bir kelime olarak ifade edilmediği için bu kısımda ele alındı.) (İlyâs, 2021e), **teng**-صَنْك (dar, sıkı, zorluk ve sıkıntı demektir (İlyâs, 2021f; İzoli, 1992, s. 413). Bu kelime Arapça sözlüklerde yabancı bir kelime olarak ifade edilmediği için bu kısımda ele alındı) ve **gulav/gul-ab**/جُلَاب (gül suyu)⁶ kelimeleri de vardır. (İlyâs, 2021g; İzoli, 1992, s. 465; İlyâs, 2021e).

Sonuç

Arapçanın yaygın bir kullanım alanına sahip olması ve geniş bir coğrafyada konuşulması, farklı dillerle etkileşim içinde bulunmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Dil yapısının zenginliği ve geniş kelime hazinesine rağmen, içinde bulunduğu kültürel ortam ve coğrafya dolayısıyla Arapçanın etkileşimde olduğu dillerden biri de Kürtçedir. Yapılan tespitler, Arapçanın Kürtçeden bazı kelimeleri alıp kendi dil yapısına uyarlayarak kullandığını göstermektedir. Bu çalışmada, bu kelimelerden belirli örnekler seçilerek sunulmuş ve iki dil arasındaki etkileşimin somut delilleri ortaya konulmuştur.

Arapçaya geçmiş bazı kelimelerin, dile uyarlanma sürecinde Arapçanın ses yapısına uygun hâle getirildiği görülmektedir. Özellikle Arapçada bulunmayan bazı harflerin başka seslerle ikame edilmesi

6 Kürtçede «su» için genellikle av kelimesi kullanılır. Farsçadaki kullanımı ise «ab» şeklindedir. Dolayısıyla Arapça sözlüklerde de ifade edildiği üzere bunun Farsçadan Arapçaya geçmiş olma ihtimali daha yüksektir. Bk. (İbn Manzûr, 1414, s. 1/274)

dikkat çekicidir. En yaygın örneklerden biri, Kürtçede mevcut olan *p* sesinin Arapçada *b* (ب) harfine; *g* sesinin ise *c* (ج) harfine dönüştürülmesidir. Bunun yanı sıra, Kürtçeden ödünç alınan kelimelerin büyük ölçüde kendi özgün anlamlarını koruduğu veya oldukça benzer bir anlamda kullanıldığı da tespit edilmiştir. Bu durum, Arapçanın yalnızca kelime alışverişinde bulunmadığını, aynı zamanda bu kelimeleri hem fonetik hem de semantik açıdan kendi dil sistemine uyarladığını göstermektedir.

Yapılan incelemeler açıkça ortaya koymaktadır ki, incelenen bazı sözcüklerin kökeni kuvvetle muhtemel olarak Kürtçedir. Özellikle Kürtçede bulunmasına rağmen Arapçada yer almayan *p*, *g*, *j* gibi seslerin, Arapçaya geçişte *b*, *c*, *ş* gibi seslere dönüşmesi bu görüşü destekleyen güçlü bir delil teşkil etmektedir. “Piçûk” kelimesinin Arapçada “البجج”, “başok” kelimesinin ise “بأشق” (bâşek) şeklinde yerleşmesi bu etkileşimin en somut örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Bunun yanı sıra, söz konusu kelimelerin önemli bir kısmının Arapçada da aynı ya da çok yakın anlamlarla kullanılmaya devam etmesi, kökenin Kürtçe olduğuna dair ihtimali pekiştirmektedir. Örneğin, Kürtçede “gizêr” kelimesinin havuç, “gurbiz” kelimesinin güçlü ya da becerikli, “xiyar” kelimesinin salatalık anlamına gelmesi ve Arapçada da bu anlamlarla karşılık bulması dikkat çekici bir semantik sürekliliğe işaret etmektedir.

Diğer taraftan, Arap dilcilerinin tarih boyunca Mezopotamya ve İran’dan dile giren birçok kelimeyi ayırım yapmadan “Farsça” olarak nitelemiş olmaları, Kürtçe kökenli kelimelerin gözden kaçmasına yol açmıştır. Ancak bu çalışmada ortaya konan karşılaştırmalı analiz, söz konusu kelimelerin fonetik özellikleri ve anlam boyutları bakımından Farsçadan ziyade Kürtçeye daha yakın olduğunu açıkça göstermektedir.

Bütün bunların ötesinde, tarihî ve sosyo-kültürel bağlam da bu etkileşimi kuvvetlendirmektedir. Kürtlerle Arapların yüzyıllar boyunca aynı coğrafyada yaşamaları, günlük hayatta iç içe olmaları ve sürekli etkileşim içinde bulunmaları, kelime alışverişini doğal ve kaçınılmaz kılmıştır. Bu bağlam, yalnızca dilsel benzerlikleri değil, aynı zamanda söz varlığının karşılıklı aktarımını da mümkün kılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmada ele alınan örnekler yalnızca münferit kelime tespitlerinden ibaret değildir; aynı zamanda Kürtçe ile Arapça arasındaki tarihî etkileşimin somut ve sistematik göstergeleridir. Elde edilen bulgular, söz konusu kelimelerin önemli bir kısmının Kürtçeden Arapçaya geçmiş olma ihtimalini kuvvetle desteklemektedir. Böylelikle çalışma, dilbilimsel etimoloji ve çeviri çalışmaları açısından dikkate değer bir katkı sunmakta ve iki dil arasındaki etkileşimin boyutlarını daha görünür kılmaktadır.

Kaynakça | References

- Adak, A. (2019). Kürtler. *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. EK-2* (3. Baskı). (s. 131-138). TDV Yayınları.
- Akbaş, M. (2019). Kürtler. *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. Ek-2* (3. Baskı). (s. 115-118). TDV Yayınları.
- Anter, M. (1967). *Ferhenga kurdî-tirkî/kürtçe-türkçe sözlük*. Yeni Matbaa.
- Badilli, K. (1965). *Türkçe izahlı kürçe grameri (kurmançça lehçesi)*. Ankara Basım ve Ciltevi.
- Bedir Han, E. C., & Lescot, R. (1990). *Kürtçe grameri (kurmanci lehçesi)* (K. Nezan, Çev.). Paris Kürt Enstitüsü.
- Bedir Han, K. A. (1986). *Türkçe izahlı kürçe gramer* (2. Baskı). Özgürlük Yolu Yayınları.
- Ciwan, M. (1992). *Türkçe açıklamalı kürçe dilbilgisi kurmanc lehçesi*. Jına Nû Yayınları.
- Çakar, M. S., Işık, F., Mehmetoğlu, M., Sadıkoğlu, E., Önen, R., & Tan, S. (2010). *Ortaöğretim kürt dili ve edebiyatı ders kitabı*. Tarih Vakfı Yayınları.
- Çapar, İ. (2017). *Kürtçe ve ingilizcede deyimsel ve edatlı füllerin mukayesesi*. Dicle Üniversitesi.
- Ebû Ali el-Kâlî, İ. B. K. b. A. (1975). *el-Bâri ' fi 'l-luğa* (1-1). Mektebetu'n-Nehda-Dâru'l-Hadâreti'l-Arabiyye.
- Cevâlîkî, M. b. A. b. M. (1990). *el-Mu'arreb mine 'l-kelâmi 'l-'a'cemi 'alâ hurûfi 'l-mu'cem*. Daru'l-Kalem.
- Cevherî, İ. B. H. (1376). *es-Sihâh: Tâcu 'l-luğa ve sihâhu 'l-Arabiyye* (2. Baskı). Dâru'l-İlim lilmelâyîn.
- Cundî, E. (1982). *el-Fushâ luğatu 'l-Kur'an*. Dâru'l-Kutubi'l-Lubnânî-Mektebetu'l-Medrese.
- Ezherî, E. M. M. b. A. (t.y.). *Tehzîbu 'l-luğa*. Mektebetu'l-Hancî.
- Ferâhidî, H. B. A. b. A. (t.y.). *Kitâbu 'l-'ayn* (1-8). Dâru ve Mektebetu'l-Hilâl.
- Feyyûmî, A. b. M. b. A. el-Mukrî. (1119). *el-Misbâhu 'l-munîr fi ğarîbi 'l-şerhi 'l-kebîr li 'r-Râfi 'î* (2. Baskı, 1-1). Dâru'l-Ma'ârif.
- Fîrûzâbâdî, M. E. T. M. b. Y. (2005). *El-Kâmûsu 'l-muhît* (8. Baskı). (1-1). Muessesetu'r-Risâle.
- Hârizmî, M. b. A. b. Y. el-Kâtib. (t.y.). *Mefâtihu 'l-'ulûm* (2. Baskı). (1-1). Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.
- Kefevî, E.-B. E. b. M. (t.y.). *el-Külliyât mu'cemun fi 'l-muştalâhât ve 'l-furûk el-luğaviyye* (1-1). Muessesetu'r-Risâle.
- Müneccid, S. (1978). *El-Mufasssal fi 'l-elfâzi 'l-Fârisiyyeti 'l-mu'arreb fi 'şî'ri 'l-câhilî ve 'l-Kur'âni 'l-Kerîm ve 'l-hadîsi 'n-Nebevî ve 'ş-şî'ri 'l-Emevî*. İntişârât-i Bunyâd-i Ferhengi-i İnan.
- Suyûtî, C. A. b. E. B. (1998). *El-Muzhir fi 'ulûmi 'l-luğati ve envâ 'ihâ* (1-2). Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- Esîrudîn el-Endelûsî, E. H. M. b. Y. (1998). *İrtişâfu 'darab min lisâni 'l-Arab* (1-5). Mektebetu'l-Hancî.
- Zebîdî, E.F. M. b. A. (1358). *Tâcu 'l-'arûs min cevâhiri 'l-kâmûs*. Dâru'l-Hidâye.
- Farqînî, Z. (2005). *Ferhenga kurdî-tirkî/kürtçe-türkçe sözlük* (2. Baskı). (1-1). Enstîtuya Kurdî Ya Stenbolê/İstanbul Kürt Enstitüsü.
- Gewranî, A. S. A. (t.y.). *Ferhenga kurdî nûjen: Kurdî-Erebî*.
- 'Arîşî, Y. b. A. (1425). *Eseru 'l-tevcîhi 'ş-şer'î fi 'd-delâleti 'l-luğaviyye li-ba 'di 'l-menâhi 'l-lafziyye* (1-1). el-Câmiatu'l-İslâmiyye.
- İbn Dureyd, E. B. M. b. el-Hasan. (1987). *Cemheretu 'l-luğa*. (1-3). Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.
- İbn Fâris, A. b. Z. el-Kazvîni. (1979). *Mu'cemu makâyîsi 'l-luğa* (1-6). Daru'l-Fikr.
- İbn Manzûr, C. M. b. M. (1414). *Lisânu 'l-arab* (3. Baskı). (1-15). Dâru Sâdir.
- İbn Sîde, E.-H. A. b. İ. (1421). *el-Muhkem ve 'l-muhîtu 'l-a'zam*. Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- İbnu'l-Esir el-Cezerî, M. b. M.. (1979). *en-Nihâye fi ğarîbi 'l-hadîs ve 'l-eser* (1-5). el-Mektebetu'l-'İlmiyye.
- İbrâhîm, R. A. (2002). *el-Mu'cemu 'l-Arabî li-esmâi 'l-melâbis*. (1-1). Daru'l-Âfâki'l-Arabiyye.
- İlyâs, Y. (2021a). El-Müfredâtu'l-Kurdiyye fi 'l-lisâni 'l-Arabî. *Welâtê Me*. <http://www.welateme.net/cand/modules.php?name=News&file=article&sid=8274>

Halis DEDE

Kürtçeden Arapçaya Geçtiği Düşünülen Bazı Kelimeler ve Tahlilleri*

- İlyâs, Y. (2021b, Eylül 25). el-Mufredâtu'l-kurdiyye fi'l-lisâni'l-arabî. *el-Hivâru 'l-Mutemeddin*.
- İlyâs, Y. (2021c, Eylül 28). El-Mufredâtu'l-kurdiyye fi'l-lisâni'l-arabî silsiletun 2. *el-Hivâru 'l-Mutemeddin*. <https://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=732864>
- İlyâs, Y. (2021d, Eylül 30). Mufredâtune'l-kurdiyye fi'l-lisâni'l-arabî silsiletun 3. *el-Hivâru 'l-Mutemeddin*.
- İlyâs, Y. (2021e, Ekim 4). Kelimâtune'l-Kurdiyye fi'l-lisâni'l-Arabî 4. *el-Hivâru 'l-Mutemeddin*.
- İlyâs, Y. (2021f, Ekim 12). Kelimâtune'l-kurdiyyetu'l-cemîle fi'l-lisâni'l-arabî 5. *el-Hivâru 'l-Mutemeddin*.
- İlyâs, Y. (2021g, Ekim 19). Min eyne câ'e el-cezru "zâde-yezîdu-ziyâde" lede'l-arab. *el-Hivâru 'l-Mutemeddin*.
- İzoli, D. (1992). *Ferheng: kurdi-tirki tirki-kurdi*. Deng Yayınları.
- Karaman, H., Çağrı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2020). *Kur'an yolu türkçe meâl ve teşfîr (gözden geçirilmiş baskı)* (8. Baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kaya, H., Farqînî, Z., & Tan, S. (2001). *Em zimanê kurdî binasin Let's look into kurdish*. İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları.
- Ömer, A. M. A. (2008). *Mu'cemu'l-luğati'l-'arabiyyeti'l-mu'âsira* (1-4). 'Âlemu'l-Kutub.
- Paşa, Y. Z. (1978). *Kürtçe-türkçe sözlük* (M. E. Bozarslan, Çev.). Çıra Yayınları.
- Rıdâ, A. (1958). *Mu'cemu metni'l-luğa* (1-5). Dâru Mektebeti'l-Hayât.
- Selîm, A. M. (2013). *Binâu'l-cümleti beyne'l-luğati'l-'arabiyye ve'l-luğati'l-kurdiyye: Dirâseten tekâbuliyye*. Câmi'atu Ummi Dermâni'l-İslâmiyye.
- Sîbeveyhi, 'Amr b. Osman b. Kanber. (1988). *el-Kitâb* (3. Baskı). (1-4). Mektebetu'l-Hâncî.
- Şeref Han. (1971). *Şerefname: kürt tarihi* (M. E. Bozarslan, Çev.). Ant Yayınları.
- Şîr, S. E. (1908). *Kitabu'l-elfâzi'l-Fârisiyyeti'l-mu'arrabe*. el-matbaatu'l-kâsûlikiyye.
- Tan, S. (2011). *Rêzimana kurdî*. İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları.
- Tehânevî, M. b. 'Ali b. M. (1996). *Keşşâfû işlâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm* (1-2). Mektebet Lübnan.
- Yonat, M. (2020). Sîstema diyarkirina zayenda navdêran di kurmancî de. *The Journal of Mesopotamian Studies*, 5(2), 221-242.
- Yonat, M. (2023). Türkçenin yerel bir varyasyonu olarak kürtçe türkçe iki dillilerin türkçesi: bazı temel fonolojik özelliklerin analizi. *The Journal of Mesopotamian Studies*, 8(3), 47-62. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2998543>

EXTENDED ABSTRACT

Every language spoken on Earth naturally interacts with others, especially those in close proximity, influencing them and being influenced in return. Through this process, languages enrich and evolve together. Like all languages, Arabic has also undergone this interaction. It has engaged with other languages in its geographical region, significantly influencing them while also absorbing elements from them to a lesser degree. One of the languages it has interacted with is Kurdish. Due to their coexistence and geographical closeness, Arabic and Kurdish have maintained a continuous linguistic exchange. Over time, Arabic has borrowed numerous words from Kurdish while also contributing words to it. However, these borrowed words in Arabic have often been modified and adapted to fit its linguistic structure. For instance, some sounds in Kurdish, such as “p”, “j” and “g” do not exist in Arabic. As a result, these sounds were altered to align with the Arabic phonetic system. A relevant example is the word *الْبُجُّ*, which appears in Arabic dictionaries such as *Lisān al-‘Arab* and *Tāj al-‘Arūs*. It refers to the young of birds like pigeons or crows and is believed to originate from the Kurdish root *piçe-piçûk* (پچه-پچوک). In Kurdish, “piçe” denotes a young bird, while “piçûk” means small or tiny. Many words derived from this root convey meanings associated with smallness or diminutiveness. In this case, the Kurdish “p” sound has been adapted as “b” in Arabic. Similarly, several other Kurdish-origin words have entered Arabic, including *birêde/البريد* (meaning “on the road”, “sent”, or “mail”), *gîzêr - الجَزْرُ* (carrot), *bostan/البيستان* (orchard or garden), *gasin/gêsîn-الباسن* (plow blade), and *pirzax/البرزخ* (derived from “pır”, meaning bridge, and “zax”, meaning line in Kurdish, forming “barzakh,” a barrier or veil that separates two entities). Other words of Kurdish origin found in Arabic include *berxwede/berxweday - برخداة/برخداي* (referring to a well-dressed or meticulous woman), *ewpaş -/ويش* (meaning “wretched or filthy people” and their mixtures), *pingan - فنجان* (cup), and *têr/rê/hat - تَهَات* (a combination of *têr*: “many,” *rê*: “road,” and *hat*: “came”; in Arabic, it took on the meaning of wandering on branching side roads, later evolving to signify straying from the right path). Additional examples include *ce‘de-جَادَة* (road, street), *gader-جُوْدَر/جُوْدَر* (wild cow or calf), *nerm-qez/nerm-kej//نمرق* (a soft, luxurious, and comfortable silk-covered sofa, bed, or pillow), *xencer-خَنْجَر* (dagger or knife, originating from Kurdish “xun” meaning “blood” and «*çir*» meaning “torn or cleft”), *teng-تَنْك* (meaning narrow, tight, difficulty, or trouble), *gulav/gul-ab/جُلَاب* (rose water), and *zede - زَاد/يَزِيد* (meaning “more” or “increase,” as in the expression “Xwedê zede ke,” meaning “May Allah grant more”). This study seeks to identify and analyze Kurdish words that have been incorporated into Arabic, examining their roots and meanings. By providing concrete examples of linguistic interaction, the research aims to enhance the accurate interpretation and understanding of expressions through the identification of word origins. Furthermore, it contributes to a deeper comprehension of linguistic expressions, benefiting both linguistic and translation studies. The study begins by providing general information about the geographical distribution of Kurds and the Kurdish language. It then systematically examines Kurdish words used in Arabic that could be identified. The words analyzed in this study primarily belong to the Kurmançî dialect of Kurdish. Other dialects of Kurdish have not been included due to a lack of sufficient data. Structurally, Kurdish exhibits characteristics of both inflectional and agglutinative languages, which gives it a significant position in linguistic typology. It has developed an inflectional nature by adopting prefixes and suffixes while also incorporating sound changes within word structures. These features illustrate its similarities to other Indo-European languages. For example, Kurdish shares agglutinative structures with Persian while showing similarities in inflectional aspects with German and English. Kurdish has been most influenced by Persian, Arabic, and Turkish. Persian’s influence stems from their shared linguistic group, while Arabic’s impact is largely due to the spread of Islam. Turkish influence, particularly within the borders of modern Turkey, is primarily geographical. Arabic’s influence on Kurdish is most evident in the use of the Arabic alphabet, apart from a few sounds, and the extensive borrowing of Arabic vocabulary. This study

Halis DEDE

Kürtçeden Arapçaya Geçtiği Düşünölen Bazı Kelimeler ve Tahlilleri*

---

aims to explore linguistic interaction and word origins, specifically focusing on words transferred from Kurdish to Arabic. Its primary objectives are twofold: to examine the linguistic connections between Arabic and Kurdish and to ensure the accurate interpretation of words by tracing their roots. By demonstrating the linguistic exchange between these languages with concrete examples, this study highlights their cultural, historical, and geographical connections. Furthermore, investigating word origins is expected to contribute to a more precise understanding of linguistic expressions, benefiting both linguistic research and translation studies.